

1843 ԲԱԶՄԱՎԷՊ 1909

ՀԱՆԳԻՍԱՐԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՏԱԿԱՆ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ՝ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

ԵՐԵՎ ՍՈՒՐԲ ԹԱԳԱՌՈՐՆԵՐՆ
ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒՅՍՏԻՑ ՄԷՋ

« DIE HEILIGEN DREI KÖNIGE IN LITERATUR UND KUNST », von Dr. Hugo Kehrner. — Verlag von E. V. Seemann, Leipzig 1909, (2 Bände, in fol. preis M. 30). — Պատկանելի հրատարակութիւնս՝ որ հազիւ լոյս տեսած է հոգևորացաւ ի Գերմանիա, ստացայ իմ ազնիւ բարեկամիս և ծանօթ հայագիրտին՝ Պրոֆ. Յովս. Կարստի միջնորդութեամբ: Կը բաղկանայ 441 մեծադիր երեսներէ, 2 հատորի բաժնուած: Երեք սուրբ Թաւաւորաց՝ կամ Մոգերու՝ զորոյն որչափ որ ալ իբրեւ նիւթ հին է, զի Ս. Յուստինոսէն և Իգնատիոս Անտիոքացիէն ըսկսեալ բազմաթիւ եկեղեցական Հարք շուրջափած են զայն՝ Մատթէոսի Բ. զլիու 1 — 12 համարները մեկնած ժամանակ. բայց ընդհանուր ազգաց հին և նոր մատենագրութեան և գեղարուեստից մէջ ուսումնասիրելն՝ գեղեցիկ նորութիւն մ'է, զոր Դոկտ. Հուգոյ կէնթրի կը պարտիմք յատկապէս: Զի ոչ ոք՝ սկիզբէն մինչև ցայսօր՝ այդ կրկնակի տեսակէտերով, այնպիսի դրական և գեղեցիկ ոճով, այն-

քան ընդարձակ յարաբերութիւններով և հրահանգիչ կերպով նման գրուած մը դեռ ներկայացուցած էր ուսումնաստենչ գիտնոց կանձադին:

Առաջին հատորն ամբողջապէս նուիրուած է պարզապէս Արեւելքի և Արեւմուտքի պատմական մատենագրութեան հետազոտութեան՝ կրկին տեսակէտով, այսինքն նախ արեւելիայց և հելլենական աշխարհի և ք. արեւմտեան աշխարհի մէջ շրջող երեք Մոգերուն վերաբերեալ զրուցաց շարժառիթներու զնահատման, բաժնելով զայն հետեւեալ 16 մեծ գլուխներուն՝

1. Հոս ի դէպ պէտք եմ բռնել որ՝ այս Պոլսիներուն կամ լաւ եւ մայր տիպոգրֆերն իւրացանչիւրին ներքեկ գրուած են՝ անոնց մէջ շոշափուած կարեւոր նիւթերու և խնդրոց բազմազանութիւնը: Որ. Իմ. Չ. ք. զիսոյն ներքեկ այսպէս. Վիտատեսակ Հրիմակն գաղափարներն, — Տալուի կրօն. պաշտաման պապիւրոսն, — Աղեքսանդրիոս, — Յայտնութիւն Գիտնիւթայ, — Անոնց տարածման եւ զանակն, — Նիկիական ժողովն, — Ասորիք, — Անվիա (տիկնոշ) ուղեգրական տեղեկագիրն, — Յայտնութեան տօնը՝ յԱրեւմուտ, — Վիեննա, — Հոմ, — Լիբերիո եպիսկոպոսն, — Եննիպան տօնը, — Զերման Ուսեղի, — Տեսական վարդապետութիւն Կ. Լիւթեր. — Գեղեցիկեր 25ր որպէս օր ծննդեան Արեստատոնյն Միհրայ, — Սատունական տօնը, — Բրեստալեան տօնը, — Եննիպան տօնն՝ Արեւելքում, — Թրակիա, — Կոստանդնուպոլիս, — Գրիգոր Նիւսացի, — Եկեղեցին Անտիոքայ, — Դիմադարձութիւն Երիպտոսի և

1. Արեւելիքի քրիստոնեական գրականութիւնը (Die christliche Literatur des Ostens), — 2. Յայտնութեան տօնի տաղածուածն (Das Problem des Epiphanienfestes), — 3. Յայտնութեան տօնի տաղեկեան պաշտամունքը (Die orientalische Liturgie des Epiphanienfestes), — 4. Արեւելեան շարականները (Die orientalischen Hymnen), — 5. Արեւմուտքի քրիստոնեական գրականութիւնը (Die christliche Literatur des Westens), — 6. Գերմանական աշխարհի մէջ շրջող գրոյցը (Die Legende in der West der Germanen), — 7. Ֆրանսական գրականութեան մէջ շրջող գրոյցը (Die Legende in der französischen Literatur), — 8. Մուտք գրոյցը՝ Միչին դարու տեսագիտական գրութեան մէջ (Die Legende im späteren Mittelalter), — 9. Յայտնութեան տօնը Արեւմտեայ քով (Die Epiphanienfest im Abendland), — 10. Արեւմտեան պաշտամունքն Յայտնութեան օրուան (Die abendländische Liturgie des Epiphanientages), — 11. Արեւմտեայ օրհներգական գրականութիւնը (Die Hymnenliteratur des Abendlandes), — 12. Երեք քաղաքացի խորհուրդը Միչին դարուն (Das Dreikönigsmysterium des Mittelalters), — 13. Անուանագիր (Երեք) քաղաքացի (Die Nomenklatur der Könige), — 14. Երեք սուրբ քաղաքները Միչին դարու ժողովրդական հաւատալից մէջ (Die Heiligen Drei Könige im Volksglauben des Mittelalters), — 15. Քանի մը դիտողութիւններ աւելցնելու համար (Einige Bemerkungen zur Geschichte der Reliquien), — 16. Հեգեմոնականութիւնը դարու գրոյցին կերպարները՝ Չեռաքի մի համայն (Die Form der Legende im fünfzehnten Jahrhundert nach der

Handschrift Cod. germ. 504 der Kgl. Hof- und Staatsbibliothek in München).

Համառօտ Յառաջաբանին, ուր կը ծանուցանէ գործիս Յարգ. Հեղինակն իր բուն նպատակը, կը յաջորդէ 8¹/₂ հրեաներէ բաղկացած Ներածութիւն մը, ուր դրուած են ոչ միայն հիմնական սկզբունքներն՝ իբր խարխիւ, այլ և գեղեցիկ կերպով խտացուած է ամբողջ գործին ընդարձակ ծրագիրն՝ այսպէս . Զրոյցիս ծագման պատմութիւնը՝ մինչև անոր հաստատութիւն Մատթէոսեան Աւետարանին մէջ՝ կրօնից պատմութեան հետապնդութեամբ, — բարեւ լոնական պատգամը, — աստեղաբաշխական աշխարհայեցողութիւնը, — Պլինիոս, — Աղեքսանդր մեծ, — Կլեկերոն, — Միհրդատ, — Ալգոստոս, — Ներոն, — Ալ. Սեբոս, — Ոսկին, Կնդրուկ և Զմուռ. — Քրիստոս՝ որպէս Արեւաստուած, — Միհրը, — Զրոյցն և յիշատակարան մը՝ նկատմամբ պուգհանդիպութեան միհրական պաշտաման՝ ընդ Քրիստոնէութեան, — Ալեքս. Գիտըրիիս և այլն:

Աստղ և Մոգութիւն. ահաւասիկ հին աշխարհի և ժողովրդից մէջ առհասարակ տիրող և իրարու հետ անբաժանելի կերպով միացած կրկին մայր գաղափարներ՝ թագաւորաց ծննդեան և պաշտաման նշկատմամբ. որոնց վրայ իբրև հաստատուն հիման խաբարուած է նաև Հեղինակս. և գերման գիտնականի մը յատուկ անխնջ ջոխեամբ և լրջութեամբ ձգուած հին և նոր աշխարհաց պատմութեան և հնագրութեան հորիզոններուն վրայ, մեծ հմտութեամբ (և գոգցես թէ Արգոսեան աչքերով) կը հետազօտէ արձանագրութիւն, պապիրոս, մատեան, աւանդութիւն, դամբան և ամէն բան և՛ կը բարգաւաճէ զանոնք. Անթիւ կոչումներն և ծանօթութիւնը, որոնք մէն մի երեսին կէսը կը գրաւեն, ոչ միայն արգելը չեն ըլլար գեղեցիկ կարգաբանութեան, այլ և իբրև կուռն և ծառայեն և կը լուսարանեն զայն: Հեղինակին ինչպէս չուկէտն՝ այսպէս և բոլոր խուզարկութեանց և ցու-

Պաղեստին, — Երեւան և Յայտնութեան տօներու բաժանումը, և անոր նշանակութիւնը՝ չորրորդ դարու դարձարանին կազմակերպութեան նկատմամբ, ևն, որոնցմէ ակնհայտ կը տեսնէ ընթերցողը՝ մէկ նախաձեռնով՝ Բուրգանդիոյ մեծ շահակաւութիւնը:

ցակութեանց արդիւնքն հոն կը յանգին՝ թէ ինչպէս Արեւաստուծոյ կամ Միհրաբան պաշտաման՝ այսպէս և երեք թագաւոր Մոգերու երկրպագութեան զրոյցն հեթանոս Ռարելոնէն ծագումն առած է, անցեր է Պարսկաստանի, Եգիպտոսի, Միջագետքի և Փոքր Ասիոյ ժողովրդոց մէջ. և ասորական և հելլէն գրականութեան ձեռքով քրիստոնէական նոր ձև և կերպարանափոխութիւն կրելով՝ տարածուած է և ողորդած բոլոր Արևմուտքը:

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանաւոր է հատորիս 13րդ գլուխն (էր. 65-75), ուր կը խօսի թագաւոր Մոգերու անուագրութեան և ծագման մասին, դնելով աւանդ համեմատական աղիւսակներն՝ ըստ ասորական, եթովպական, հայկական և յունական աղբերաց: Այս մասն որ ըստ ինքեան կը կազմէ ամբողջ գրութեան կորիզը, մանաւանդ թէ ըլլալու էր բանալի անոնց ծագման և ի՞նչ ազգէ և աշխարհէ գալուն, տկար է ըստ իս և անգոհացուցիչ: Վասն զի Հեղինակն — հաւանօրէն ձեռնահաս չըլլալով համեմատական լեզուարանութեան — իր նախորդ գիտնոց ոմանց մեկնութիւնները միայն (որոնք իրարու հակասական են) մէջ բերելով՝ փորձած է լուծել. բայց յաջողած չէ բովանդակապէս: Կը ցաւինք որ հայ մատենագրութեան մէջ պահուած կրկին զրոյցներուն վրայ յօրինած մեր ընդարձակ Ուսումնասիրութեան — զոր Ուսուցչապետ Գովս. Կարստի խնդրանք իրեն ներկայացուցեր էինք — չոր ու ցամաք անուանացուցակ մը միայն հիւրընկալած է այդ գլխոյն մէջ: Եթէ այդ յօդուածն ամբողջապէս, և կամ գէթ Եպիփան Կիւրացույ աւանդած զրոյցը — ուր ըստ բաւականի բնորոշ դէպքերով նկարագրուած են Մոգերու տոհմաբանութիւնն և անուարկացուցակը — գետնիցով ըլլալ հատորիս մէջ, մեծապէս նպաստած պիտի ըլլար իր ձեռնարկած խնդրի լուծմանն, և միանգամայն զգալի պակաս մը լրացուցած: Այսպիսի գանցառութիւն մը ուրիշ կերպ չեմ կրնար մեկնել, բայց եւ թէ ենթադրել որ իմ գրութիւնը տարա-

ժամ հասած ըլլայ Հեղինակին ձեռքը, որով նա ո՛չ դիւրութիւն և ո՛չ ալ հնարաւորութիւն ունեցած ըլլայ ընդարձակ չափով օգտուիլ անկէ. և կամ անով պիտի հարկադրուէր թերեւս փոխել իր նախկին կարգադրութիւնը: Այս բանն ականբեւ է թէ՛ Հատորիս 1. գլխէն (էր. 10-22), ուր մի առ մի կոչուած են — իզմատիոսէն սկսեալ — բազմաթիւ եկեղեցական հին Հարք՝ իրենց գրուածներով, իսկ Եպիփան ի լուծութեան թողուած է. և թէ՛ Ուս. Կարստի՝ առ իս գրած մէկ նամակէն, ուր յետը սկսելու ցաւակցաբար՝ թէ հրատարակչին բռնած ոճին և տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ ստիպուած էր իրեն զրկուած գրութեանս ինչ ինչ կէտերը միայն դնել. ուստի և փափաք կը յայտնէր որ ամենայն կերպով շահեկան այդ գրութիւնն եւ ամբողջովին ի լոյս ընծայէի, եթէ կարելի էր՝ եւրոպական ծանօթ լեզուով մը թարգմանած:

Մենք կը ջանանք մեր ազնիւ բարեկամին փափաքը այսպէս կամ այնպէս կատարել, քանի որ մանաւանդ առաջիկայ հրատարակութիւնն ինքնին մեզ առիթ կու տայ: Բայց դառնալով մեր նիւթին՝ թող ներուի մեզ դիտել տալ Ա. թէ լաւ կ'ըլլար որ գիտնական Հեղինակն փոխանակ անխտիր կերպով բազմախոսն Հարք և մատենագրաց երկրորդական կոչումներով իր գործը խտացնելու, աւելի հոգ տարած ըլլար արեւելեան և արեւմտեան մատենագրութեան մէջ շրջող միայն գլխաւոր զրոյցներն ամբողջապէս և նոյնութեամբ մէջ բերել և վերլուծել՝ անաչտու քննադատութեամբ. որով միայն պիտի լուծուէր Մոգերու տոհմային ծագումը, իբրեւ գլխաւոր կէտ նպատակի գէթ իր գործի տեսական մասին, այն է՝ Ա. Հատորին: Բ. թէ և Հեղինակն բացորոշ եզրակացութիւն մը հանած չէ Եպիփանի հայկական թարգմանութեան մէջ պահուած և ասորական անուանացուցակներէն, սակայն և այնպէս թէ՛ երկուստեք աչքի զարնող 12 թիւն և թէ՛ անուններէն ալ գէթ մի մասի նոյնութիւնը ցոյց կու տան, ըստ իս, թէ

երկուքն ևս հասարակաց և աւելի հին աղբիւրէ մը յառաջ եկած են, որ շատ աւելի հին ըլլալու էր՝ հաւանօրէն՝ բան երեք թագաւորաց անուանացանկը ներկայացնող յունական կամ իգնոսիոսական աղբիւրն. և թէ այդ աղբիւրն եղած ըլլալու էր կամ քաղղկական, և կամ լաւ ևս յարսիկ-պորքիական Գ. ընդունելով իսկ Հելլենական հետ բարեւոնական Աստեղարանութեան խորհուրդին և զօրեղ ազդեցութիւնը, սակայն և այնպէս մենք կը կարծենք՝ որ Մոզ թագաւորներուն երկրբազուլութեան զրոյցն սկիզբն առած է աւելի Բաղդամու Մարգարէութենէն և Բաղդադի ստադէն, և տարածուած — անընդհատ աւանդութեամբ — Աբրահամու ի կողմանս արևելից, այսինքն՝ Փուշանաց և Բակարիոյ կողմերը զաղթող հարճորդաց և անոնց յաջորդաց ձեռքով:

Գոցելով Գով. Կէհէրէի հրատարակութեան Ա. Հատորը, կամ մատենագրական և տեսական մասը, բանանք քիչ մ'ալ քի. Հատորը, որ կը կազմէ գեղարուեստական՝ իրական և դրական մասը, Հատորա՝ առաջնոյն կրկին ստուգութիւնն ունի, և բաժնուած է 27 հատածներու կամ ընդարձակ գլուխներու, դնելով՝ առաջնոյն պէս՝ իւրաքանչիւրին մէջ խօսուած կարևոր նիւթերու բովանդակութիւնը, իսկ վերջն ալ Մատենագրական և տեղեաց կրկին ցուցակները՝ հանգոյն առաջին հատորին: Բազմավիպի ընթերցողաց այս մասին ևս զաղափար տալու համար՝ կը զննեք այդ գլուխներուն պարզ խորագիրները հոս. 1. Հիլլենական տիպորն (Der Hellenische Typus). — 2. Հիլլենական եւրասիական գերեզմանական կազմակերպութեան մէջ (Der Hellenische Typus in der Sepulkral-Plastik). — 3. Հարաւայիկ գաղղիական կամ առաջին Ասորահիլլենական տիպորն (Der Südgallische oder der Erste Syrich-Hellenische Typus). — 4. Նախատիպ Մոնէզեսեան կամիական, կամ երկրորդ Ասորահիլլենական տիպորն (Der Monzeser Ampullen-Typus oder der Zweite

Syrich-Hellenische Typus). — 5. Արեւելեան Նախատիպ (Der Orientalische Typus). — 6. Ասորահիլլենական եւրասիական եւրասիական եւրասիական եւրասիական (Der Syrich-Byzantinische Kollektiv-Typus). — 7. Հիլլենական եւրասիական կարգութեան (գեղ)արուեստի մէջ (Der Hellenische Typus in der Karolingische Kunst). — 8. Նախատիպ վաղմիջնադարեան շրջանին մէջ միեւն ցամ 1160 (Der Typus frühmittelalterischen Epoche bis um 1160). — 9. Ֆրանսական դասական եւրասիական (Der Französische Schauspiel-Typus). — 10. Տարածումն ֆրանսական դասական եւրասիական (Die Verbreitung des französischen Schauspiel-Typus). — 11. Դասական եւրասիական ժ. Գ. դարուն (Der Schauspiel-Typus im Quattrocento). — 12. Արքայաց Աստուածաւանդն, Հայկիկ փրկչի աշխարհի և Հաշտարիկ սիրոյն (Die Biblia Pauperum, das Speculum Humanae Salvatoris und die Concordantia Caritatis). — 13. Նախատիպ հանգերն ընկերակա Տիրամայրի (Der Typus mit der liegende Madonna). — 14. Երկրպագութեան (Մոգաց) եւրասիական արձեղ յիւրմենու կազմակերպութեան մէջ (Die Verwertung des Adorations-Typus in der Grabplastik). — 15. Երկրպագութեան սեպակ բազալտիկ եւրասիական մէջ (Die Einführung des Mohrenkönigs in die Komposition). — 16. Անուսիկ (գեղ) արուեստի մէջ (Die Namen in der Kunst). — 17. Երեք բազալտիկ դանկակներն և մետալիկ (Die Dreikönig-Münzen und Medallien). — 18. Փեյքերի մայր տաճարի եւրասիական (Der Kölner Dombild-Typus). — 19. Ռոմանական եւրասիական գերմանական (գեղ) արուեստի մէջ (Der Rogier-Typus in Deutschen Kunst). — 20. Ռոմանական եւրասիական (գեղ) արուեստի մէջ (Der Rogier-Typus in der Niederländischen Kunst). — 21. Հանս

Մուլտշեր և մուլտշերական հարցը (Hans Multscher und Multscherfrage). — 22. Հինգ կամ վեցնեան պատկերն (Das fünf oder Sechsfingebild). — 23. Շոնգադերական նախատիպը (Der Schongauer-Typus). — 24. Դրամատիկ նախատիպը գերմանական յորանարիւրեակին (1400) մէջ (Der Schauspiel-Typus im Deutschen Quattrocento). — 25. Դրամատիկ նախատիպը հոլանտական Չորսնարիւրեակին մէջ (Der Schauspiel-Typus in dem Niederländischen Quattrocento). — 25. Կիսատ պահուած Երկրպագութեան (Մոզուլ) պատկերներ (Fragmentarisch erhaltene Adorations-Kompositionen). — 26. Երկրպագութեան պատկեր՝ Ալբրեխտ Դիւրերի բով (Das Adorations-Bild bei Albrecht Dürer). —

Այս գլուխներու մէջ զետեղած է և կը նկարագրէ բազմաճմուռ գիտնականը՝ Մոզ թագաւորաց զրոյցին վերաբերեալ 948-350 պատկերները, զորոնք, անձամբ շրջելով Արեւելք և Արեւմուտք, տեսեր զնոնք և լուսանկարեր է՝ մեհնեաց, ապարանից, եկեղեցիներու, վանքերու, զբառուաններու, թանգարաններու, ևն, Մոզերու Երկրպագութեան յիշատակին յօրինուած և ձօնուած բոլոր քարեայ և փայտեայ բարձրաքանդակները, փղոսկրեայ, ոսկեայ, ևն, խորաքանդակները, որմնանկարներն ու նրկարները, մոզայիկներն և մետալիոններն, Զեռագրական մանրանկարներն ևն, հանդերձ իրենց ժամանակագրական և արուեստական նկարագրով, տեղով, դարեթիւելով և յաճախ նոյն իսկ արուեստաւորաց անուանակոչութեամբ։ Այնպէս որ մարդ այդ գիտական և արուեստական Ալբրեխտ զարծուցած ժամանակ՝ շարեւաբայ արդէ առջեւն է՝ անցնին՝ ստուգելով բոլոր վերը ցանկած ազգաց և ժամանակաց արուեստներու նախատիպարներն և ոճերը, մերթ իրենց յառաջախաղաց շարժումներով և զարգացումներով, և մերթ ալ յետադէմ անկումով։ Վերածնութեան արտագրութիւնները թէպէտ և ինքնագիւտ քանդակային են և զբաւելչ, սակայն յաճախ

վէպերու և դէմքերու պատմական նկարագրներն և բնականութիւնն յեղաշրջուած են։ Հայ ընթերցողի ուշադրութիւնը կը գրաւեն յատկապէս (եր. 43) հայազգի Մահակ Ը-ի դամբանը (Sarkophag), որ կը գտնուի այժմ Թավէնայի Արքուանական Թանգարանին մէջ։ Երես 56, յամին 550(?) նկարուած է շմթածնի Աւետարանի ասորական մանրանկարն. և եր. 63, դարձեալ նոյն թուականը կրող է շմթածնի Աւետարանի փղոսկրեայ պատենի հիւսնալի ասորաքանդակը (Syrisches Elfenbein-Relief)։

Արդ՝ այս տեսարանաց առջև մարդ սխալացած՝ սոյն խորհրդածութիւնը կը բատիպի ընելու, այսինքն թէ ինչպիսի՝ մեծ և բարեբար ազգեցութիւն ունեցեր է Քրիստոնէութիւնը, և պիտի շարունակէ դալուց ի զարս ունենալ գիտութեան և գեղարուեստից վրայ։ Ղիսելով մանաւանդ որ երեք Մոզերու պարզ Զրոյցն միայն կրցեր է աշխարհ ազգել ազգաց և անհատից երեսակայութեան վրայ և աշխարհ հրաշակերտներ ներշնչել է։

Այս ևս պէտք չենք մոռնալ որ Հելլենականի այս ամենաճոխ հաւաքումն իսկ՝ յանուն Մոզերու Արեւելքի և Արեւմուտքի մէջ ձօնուած և նուիրագործուած ամէն բան չի պարունակեր — զի հայերէն ձեռագիր հազարաւոր Աստուածաշունչներուն և Աւետարաններու, Շարականներու և սքանչելի նկարներն և մանրանկարներն մտած չեն հոս, և ուր թողունք դարուց և բարբարոսներու վանդալականութիւնն զոհ եղած շատ և շատ գլուխ գործոցներն։

Թող ներէ մեզ Հելլենական դիտել տալ՝ դարձեալ, որ իր հրատարակած նմանահանութիւններէն գէթ մի քանի հատն կամ խիստ քիչ և կամ բնաւ վերաբերութիւն չունին Մոզերու զրուցին հետ։ Հետեալ բարձր կամ անոնց տեղը լաւագոյնները հայթայթելու էր, և կամ զանոնք ևս իսպառ զանց ընէր մէջ բերել։ Այնու մասնաւոր՝ որ իր նպատակը չէր գեղարուեստից պատմութիւնը գրել, այլ ցուցնել

միայն Մոգերու Զրոյցը գեղարուեստից մէջ :

Դարձեալ որչափ որ ինքը համեստութեամբ կը յայտարարէ թէ մէկ անձի մը միայն տրուած չէր մէն միայնակ այսպիսի ընդարձակ ծրագիր մը ամենայնով կերպով և կատարելապէս ի գլուխ հանել, սակայն և այնպէս մենք կրնանք մինչև հիմայ եղածներէն յաջողն և կատարեալը համարել զայն : յուստի նա իւր տաղանդի և անխոնջ աշխատութեան այս առաջին երախայրիքով արժանաւոր ձոն մ'է որ կ'ընծայէ իր զոյգ Մեկենասներուն. իսկ գիտութեան և պատմութեան մատուցած ծառայութեան համար մենք ևս շնորհակալու ենք իրեն — և իրեն հետ նաև իր երկերը այնքան խնամքով Տպողին և մարմնագործին՝ որ ամենայն իրօք յաջող և շքեղ գործած է սպագրութիւնը : Համակերանքով զասի ողջունած ժամանակ՝ սրտագին կը շնորհաւորենք, որ նման ուրիշ աշխատասիրութիւններով ևս քան զես հոչակէ իր համբաւը : Ի նմին ժամանակի կը յուսանք թէ մերազգի գիտանք և գեղարուեստասէրք եւ ձեռք կը բերեն այդ մեծապէս շահագրգիռ հրատարակութիւնը և օգուտներ կը քաղեն անկէ : —

Հ. Բ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ամէն խօսք, ամէն բերնի վայել չէ՝ ինչպէս ամէն զգեստ՝ ամէն մարդու չի յարմարիր :

Ո՛վ որ կ'ուզէ՝ ճշմարիտ բարեկամ մը ունենալ և պահել՝ հետեւեալ երեք բանը գործադրելու է. «Պատուել զինքը՝ ներկայութեանը միջոց. բացակայութեանը միջոց՝ զովել. պիտոյիցը միջոց օգնել :

Ճշմարտութիւնը պէտք չէ ուրանալ՝ բայց կան ճշմարտութիւնք զոր լաւ է՝ չբարոգել :

Ո՛վ որ ժամանակ ունի՝ ժամանակի չի սպասեր :

Կ'ուզեն որ վրադ լաւ խօսուի. բնաւ քու վրայ լաւ մի խօսիր. ետև արհամարհելի է :

Կրցածդ՝ չուտով կատարէ :

Վ Ա Ղ Ո Ի Ա Ն Հ Ա Յ Ը

«ՀԱՅԲ ՄԵՐ»Ի ՄԷՋ

Ղփտի Եկեղեցւոյ մէջ, ի պաշտաման Ս. Պատարագի, Հայր մերի ընթերցուածը սոյնպիսի կերպով կը բացատրէ հացի հայցուածը.

Բնն-Օ՛ր	'ՏԵՐ ԲԱՍՏ
մեր հացը	վաղուան
Մի՛ ետևս	'ՄՓՈ՛ր
սուր զայն մեզի	այսօր

Կը համարինք որ չենք սխալիր ըսելով, թէ մինչև ցարդ ի կիրառութեան եղող Հայր մերի ընթերցուածոց մէջ, միայն Ղփտի և Արար ընթերցուածներն են որ վաղուան հացը՝ այսօրուան համար խնդրելու բացատրութիւնը կը գործածեն :

Արդ արժանի կը համարինք այսպիսի եզական բացատրութեան մը վրայ համառօտել խօսել :

*
* *

Հայր մերի բնագիրը տրուած է մեզ Մատթէի Զ և Ղուկասու ԺԱ գլուխներուն մէջ

Մատթ. Զ. 11. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον ὅδς ἡμῖν σήμερον.

Ղուկ. ԺԱ. 3. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον διδοὺς ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν.

Ահաւասիկ հին Թարգմանութիւններէն գլխաւորները՝ ἄρτον ἐπιούσιον բացատրութեան, որ սոյն առթիւ միայն գործածուած է ի սուրբ Գիրս :

Լատին Թարգմանութիւն «panem supersubstantialem» : (Զհացն գերազույակ) :

Ասորի Թարգմանութիւն, Զհաց մերոյ կարօտութեան :

Ղփտի և արար Թարգմանութիւնք. Զհաց վաղուեան :

1. Կը քաղենք վաղեմի Բագմալեղանեան Ս. Գիրքէն. Հա. Ա. (Մատթ. Զ.) ի բաց առեալ Հայերէնը և Ղեփ-տիէնը զոր հրատարակած է Լակարս :
2. Աւափեալ է Մատթ. Զ.